

Постійне відстежування тенденцій і вчасна корекція або зміна моделі здатні попередити непродуктивне використання зусиль підприємства з розвитку власного потенціалу.

У результаті дослідження ми дійшли висновків, що в основу моделювання розвитку потенціалу підприємства слід покласти наступні параметри: вихідний розмір (В), імпульс розвитку (І), який задається тенденціями розвитку та реалізації потенціалу в ретроспективі, обмеження розвитку (О), що встановлюються на основі прогнозу майбутнього середовища функціонування підприємства, напрямок управління розвитком (Н), який визначається менеджментом підприємства, цільовий результат (Ц), що характеризує розмір і просторово-часові координати майбутнього потенціалу. Різні комбінації зазначених параметрів створюють умови для пріоритетного застосування компенсаторної, оптимізуючої чи стимулюючої моделі для розвитку потенціалу підприємства. Вивчення ж галузевої специфіки реалізації означених моделей розвитку потенціалу підприємства можна визначити як напрямок подальшого наукового пошуку.

Література

1. Физический энциклопедический словарь / Под ред. Прохорова А.М. — М.: Советская энциклопедия, 1984. — 944 с.
2. Чешков М. Развитие: философская идея и конкретные исследования // МэиМО. — 2004. — №8. — С. 70—81.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2008

УДК 339.944

Л. І. Піддубна, докторант,
Харківський національний економічний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ. Розроблено концептуальну модель синтезу системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства із використанням методології стратегічного підходу та фундаментальних положень теорії багаторівневих ієрархічних систем

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства, система управління, концептуальна модель, ієрархічна структура.

Глобалізація конкуренції та зростання ролі зовнішніх факторів у соціально-економічному розвитку країн радикально змінюють механізм формування і підтримки міжнародної конкурентоспроможності підприємств.

У повній відповідності із цими змінами у зарубіжних фірмах і корпораціях здійснюються прискорена розробка й впровадження новітніх систем управління конкурентоспроможністю, адаптованих до гео економічних координат бізнесу і досягнення глобальних конкурентних переваг. Одночасно все більш чітко виявляється тенденція формування нової міжнародно-правової парадигми управління світогосподарськими процесами із злиттям політичних і економічних функцій держав, посиленням ролі міжнародних регулятивних органів і неформальних процедур прийняття рішень і кодів поведінки.

Усвідомлення глибини і радикальності цих змін у вітчизняній науковій літературі, нажаль, явно запізнювалось, а їх оцінка не виходила за певні інтелектуальні або «політкоректні» рамки. Як наслідок, концептуально-методологічні проблеми проектування і розробки систем управління міжнародною конкурентоспроможністю українських підприємств дотепер не стали реально пріоритетними у вітчизняних наукових дослідженнях. Акцент на науково-прикладний рівень вирішення проблеми, хоча і є винятково важливим, але при відсутності системно-стратегічного бачення моделі її розв'язання, виявляється малопродуктивним. Це підтверджують останні рейтинги конкурентоспроможності країн, які не тільки не подають ознак розв'язання проблеми, а навпаки — констатують факт регресивного руху і погіршення конкурентних позицій української економіки у 2005—2006 рр. [1, р. ХУІІ].

Аналіз причин низької ефективності управління конкурентоспроможністю українських підприємств вказує на існування недоліків і вад, серед яких слід виділити: по-перше, методологічні, які пов'язані з системно-стратегічним уявленням механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства; по-друге, науково-методичні, які пов'язані з нерозробленістю методів і технологій гнучкого інтегрування державно-регулятивного і мікроекономічного рівнів системи управління конкурентоспроможністю; по-третє, організаційно-процедурні, які пов'язані з питаннями структурно-функціонального, інформаційного та па-

раметричного синтезу системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства.

Низький рівень концептуально-методологічного та методичного забезпечення на практиці доповнюється недоліками суб'єктивного характеру — схильністю топ-менеджерів підприємств до створення «гібридних» систем управління міжнародною конкурентоспроможністю із охопленням підходів і методів управління, які нерідко містять різnorідні і взаємовиключні елементи із надлишковим ступенем свободи, які не працюють на досягнення необхідного результату управління. Використання подібних систем не тільки не забезпечує підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності підприємств, а навпаки, спричинює зростання трансакційних витрат і залучення додаткових ресурсів для підтримки їх функціонування.

Отже, у площині як зовнішніх, так і внутрішніх реалій розвиток методологічного забезпечення та методико-практичного інструментарію розробки систем управління міжнародною конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств є актуальним науковим і практичним завданням.

Метою статті є розвиток концептуально-методологічних засад організаційного проектування системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства на основі стратегічного підходу та принципів і закономірностей системоутворення.

Задача проектування системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства, яка відноситься до класу систем зі складним алгоритмом функціонування [2, с. 449], є настільки актуальною, наскільки й складною. Це зумовлюється: по-перше, системними властивостями об'єкту управління, комплексне врахування яких ускладнює структурно-функціональні характеристики системи управління; по-друге, наявністю складної мети системи управління, методи структуризації та формалізації якої, як зазначають фахівці, сьогодні більш нагадують мистецтво, ніж алгоритмічний процес [2, с. 432]; по-третє, великим ступенем відкритості та стохастичності поведінки системи, що вимагає ретельного освоєння і використання методології стратегічного підходу.

Проектування (синтез) системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства вимагає, насамперед, чіткого уявлення мети системи управління та концептуальної моделі її функціонування. Згідно з системним підходом, слід розрізняти поняття «мета системи» і «мета управління системою». Метою системи є вироблення засобів впливу на об'єкт управління, тоді як метою управління системою є оптимізація процесу її функціо-

нування у площині досягнення бажаного стану об'єкту управління [3, с. 160]. Звідси, метою проектування системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства є не сам стан об'єкту управління, а оптимізація моделі досягнення стану конкурентоспроможності, при якому забезпечується усталене функціонування підприємства як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Виразно кажучи, концептуальна модель функціонування системи управління є тим «програмним забезпеченням», яке визначає спосіб формування і підтримки міжнародної конкурентоспроможності підприємства та ефективність функціонування системи управління. Світовий досвід свідчить про те, що найвищий рівень концептуалізації моделі управління досягається тоді, коли конкурентоспроможність підприємства формується й підтримується «ззовні» — не внутрішнім потенціалом виробничої системи, а зовнішньою по відношенню до неї управлінською системою [4, с. 200].

В методологічному плані важливо виділити, насамперед, ті ієрархічні рівні й адекватні їм блоки і елементи, які утворюють «несучу конструкцію» і в параметрах функціонування яких має визначатися концептуальний каркас системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. Вирішення цієї проблеми вимагає переосмислення традиційного уявлення міжнародної конкуренції як «конкуренції фірм і галузей» [5, с. 621], яке, м'яко кажучи, сильно не дотягує до реалій сучасного міжнародного економічного життя. Реальністю є формування типологічно нових суб'єктів міжнародної конкуренції — інституціоналізованих структур із державно-корпоративним механізмом реалізації їх інтересів. У таких структурах саме поняття «система управління міжнародною конкурентоспроможністю» набуває нового геостратегічного сенсу, в якому, як зазначають фахівці, мова йде вже не про традиційні засоби й методи конкуренції, а про «нову матрицю конкуренції» та «інституційний код конкурентоспроможності» [6, с. 34—35].

У такому контексті концептуально-важливим завданням синтезу системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства є розробка системно-стратегічної моделі її функціонування, в яку мають бути закладені єдиний суспільний інтерес, єдина державно-корпоративна мета управління та багаторівнева ієрархічна процедура вироблення оптимальних управлінських рішень із послідовним зниженням рівня складності проблем для мікроекономічного рівня. Концептуальна модель системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства наведена на рис. 1.

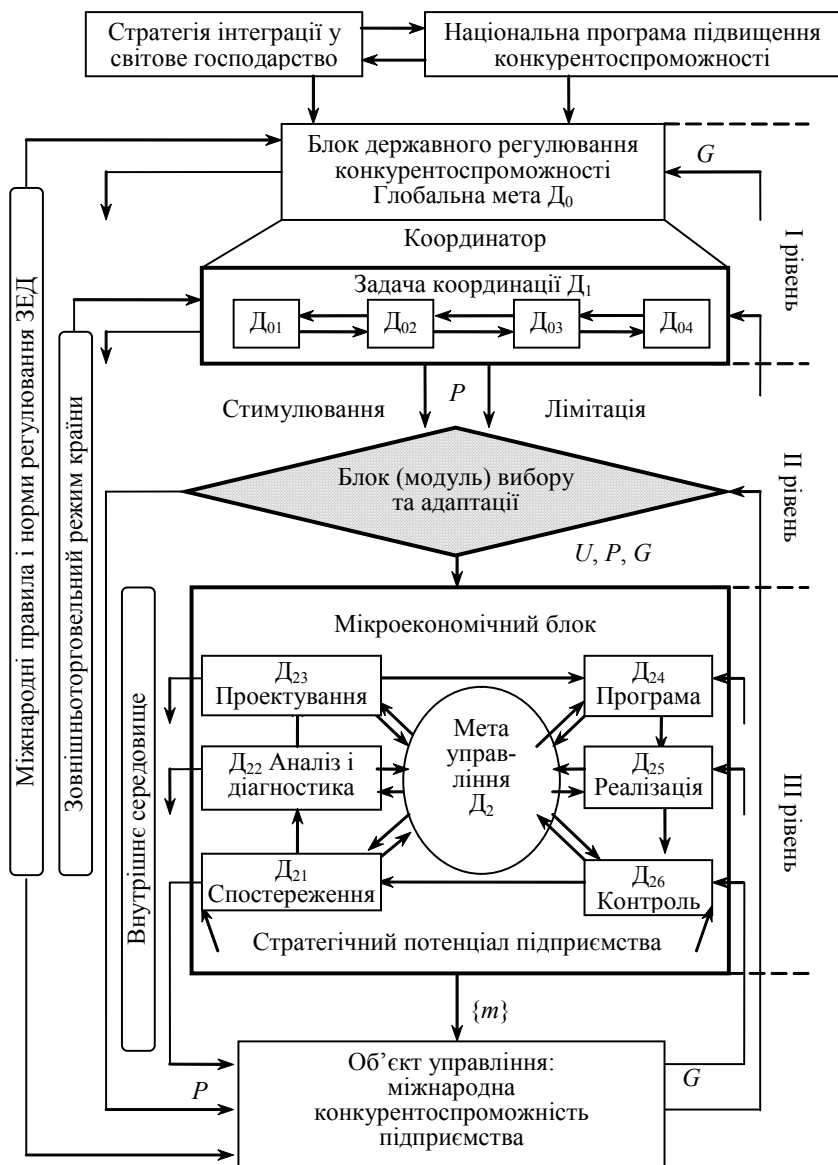

Рис. 1. Система управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства як тривірнева ієрархічна структура

Наведена на рис. 1 модель системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства має трирівневу ієрархічну структуру із державно-регулятивним і мікроекономічним контурами управління та адаптивним механізмом їх інтегрування. Як і для будь-якої ієрархічної системи її характерними ознаками є [7]: вертикальна декомпозиція системи на підсистеми (рівні, блоки, страти); пріоритет підсистем вищого рівня по відношенню до нижчих; механізм зворотних зв'язків, який охоплює усі ієрархічні рівні, що забезпечує функціональну відповідність системи цілям її функціонування.

Блок державного регулювання (рис. 1) є найвищим рівнем організації системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. Його функціональна роль полягає у виробленні рішень, які знижують складність проблеми управління конкурентоспроможністю на нижчих рівнях. Програмно-цільова структура блоку регулювання відображає зміст національної програми підвищення конкурентоспроможності та механізм її реалізації. В межах цього рівня управління визначаються пріоритетні галузі та виробництва, які мають потенціал досягнення світового рівня конкурентоспроможності та потребують державного сприяння й підтримки, а також «неперспективні» виробництва, які на даному етапі не мають перспектив розвитку. Дезагрегація глобальної мети системи управління (Д) здійснюється через стимулюючу і лімітуючу функції координатора системи управління (рис. 1).

Стимулююча координація здійснюється за допомогою принципів координації (методів) задач мікроекономічного рівня управління із можливістю їх самостійного вибору підприємствами. Відповідність координатора закону «необхідного різноманіття» [8] забезпечується нарощуванням принципів координації за рахунок нових рівнів ієрархії та додаткових страт (рис. 1).

Лімітуюча функція координатора системи управління забезпечується обмеженням результатів і видів діяльності «неперспективних» підприємств із використанням засобів економічного або інституційного характеру.

Мікроекономічний блок системи управління міжнародною конкурентоспроможністю, отримуючи від регулятивного блоку можливі варіанти і моделі вирішення проблеми, конкретизує алгоритм вироблення оптимального управлінського рішення. Для цього використовуються різні підходи (функціонально-технологічний, організаційний тощо), але у будь-якому випадку алгоритм вироблення рішення визначається як функціональне відображення вирішення глобальної задачі (Д).

Так, якщо вихідний стан міжнародної конкурентоспроможності підприємства задається функцією P (рис. 1), а реальний стан — функцією G , то вибір управлінських рішень $\{m\}$ обмежується оцінкою $G = P$, а вихідний стан об'єкта управління є відображенням:

$$P: M \times U \rightarrow Y, \quad (1)$$

де M — множина альтернативних управлінських рішень; Y — множина можливих результатів управлінських рішень; U — множина невизначеностей, які відображають відсутність уявлень залежності управлінського рішення і його результату — вихідного стану об'єкта управління Y .

Процедура вироблення оптимального управлінського рішення на мікроекономічному рівні залежить від множини невизначеностей U . Можливим варіантом є структуризація підсистеми мікроекономічного рівня за методом «цикл управління — об'єкт управління», як це наведено на рис. 1. Якщо множина U дорівнює одиниці або є пустою, що свідчить про відсутність невизначеності для даного управлінського рішення. У випадку, якщо множина U є більшою ніж одиниця, то процедура вибору оптимального управлінського рішення переміщується на вищі рівні системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства — адаптації та координації.

Рівень (блок) адаптації (рис. 1) конкретизує множину невизначеностей U за допомогою аналітичної обробки спостережень, аналізу досвіду та зовнішніх джерел інформації щодо можливих видів невизначеностей, та їх походження. Завданням цього блоку є звуження множини невизначеностей та спрощення моделі прийняття рішень для мікроекономічного рівня. У випадку стаціонарності системи та її середовища множина U звужується включно до одного елемента, а у випадку підвищеної турбулентності множина U може включати не тільки існуючі, а й гіпотетично можливі елементи впливу на прийняття рішень в системі, а отже, у разі необхідності множину U може бути розширено за межі раніше прийнятої базової гіпотези.

Зворотні зв'язки (рис. 1) забезпечують коригування поведінки системи управління на кожному із її рівнів шляхом змін параметрів бажаного (P) і реального (G) рівнів міжнародної конкурентоспроможності підприємства.

Універсальність і новизна запропонованої моделі системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства зумовлюються більш високим у порівнянні з існуючими під-

ходами рівнем концептуалізації та перевагами, які забезпечують досягнення таких результатів:

1) комплексне охоплення й узгодження глобальної і локальних задач макро-, мезо- та мікроекономічного рівнів управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств, що в умовах трансформаційних змін і структурних зрушень в економіці є абсолютно необхідним;

2) підвищення якості управлінських рішень за рахунок конкретизації проблеми та зменшення її складності на нижчих рівнях системи управління;

3) можливість оперативного отримання актуальної інформації на кожному з рівнів системи управління за рахунок декількох петель зворотного зв'язку та деталізації інформації, яка передається «зверху вниз»;

4) підвищення ефективності управління внаслідок розширення принципів координації, зростання інформаційної потужності керуючої системи та суміщення в ній глобальної мети із задачами координації та управління.

Література

1. The Global Competitiveness Report. — 2006—2007. World Economic Forum, Genewa, Switzerland. 2006, р ХУІІ.

2. Системный анализ и принятие решений: Словарь-справочник: Учеб. пособие для вузов / Под ред. В.Н. Волковой, В.Н. Козлова. — М.: Высшая школа, 2004, — 616 с.

3. Экономическая кибернетика: Учебное пособие; Донецкий гос. ун-т. — Донецк: ДонГУ, 1999. — 337 с.

4. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 2 / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк та ін. — К.: КНЕУ, 2006. — 592 с.

5. *Портер М.* Международная конкуренция: Пер. с англ. — М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.

6. *Бест М.* Новая конкуренция. Институты промышленного развития. — М.: ТЕИС, 2002. — 356 с.

7. *Месарович М., Мако Д., Такахара И.* Теория иерархических многоуровневых систем. — М.: Мир, 1973. — 344 с.

8. *Эшби У.Р.* Введение в кибернетику. — М.: Изд-во иностранной литературы., 1959. — 432 с.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2008